

אדם מחפש את עצמו

א. חשיבות החיפוש של משמעות בחיים:

- **יוני נתניהו** – מתאר תחושת דיכאון כיון שאין לחיים תוכן.
- **הרב הר פאל** – איש הפנים ואיש החוץ. איש החוץ מתעניין ומתפעל מכל דבר בעולם חוץ מהנפש שלו. איש הפנים מחובר לעצמו' הוא לא מושפע מהעולם. (לדוגמא: איש החוץ לא ימנע מלעסוק בדברים שליליים אם זה יעניין אותו, ואיש הפנים יידע מה לא מתאים לו. איש החוץ לא יודע מה תשובה כי אין לו התבוננות פנימית.)
- **ויקטור פרנקל** – "מי שיש לו 'למה' יכול להתמודד עם כל 'איך'". משמעות בחיים נותנת לאדם כח להחזיק מעמד.
- **הרב הלל צייטלין** – אדם לא יכול לברוח ממשמעות לחיים, או להסתפק בחיי חומר. למרות שבני אדם מנסים להשתיק את הקול הפנימי- המצפון, אבל הם לא מצליחים כי זוהי הנשמה. אדם חושב שהוא יהיה מאושר אם רק ישיג איזה משהו חומרי- אבל אחרי שהוא משיג אותו הוא נשאר עם תחושת חוסר ותסכול.

ב. אולי עדיף לוותר?

- **הרש"ר הירש** – היהדות סוברת שמהות האדם לתקן את החטא. ולא כמו הנצרות שחושבת שאין טעם להתמודד עם החטא כי הוא במהות האדם (חטא אדם הראשון).

ג. מהי משמעות החיים?

- **מהר"ל** – להוציא מהכוח אל הפועל, לממש את הפונטציאל הרוחני. רק לאדם יש פוטנציאל (אדם מלשון אדמה- שיכולה להצמיח דברים חדשים), בניגוד למלאכים והבהמות (בהמה- בה מה, אין מה לפתח בה), והוא צריך לממש אותו, ואף אדם לא יכול לומר שהוא כבר מושלם. התאוות של העולם הזה לא יכולות לספק את הנפש כמו שעירוני (איש פשוט) לא יכול לספק בת מלך.
- **הראמ"ט** – להיות אדם חכם וטוב. לכל דבר יש תכלית (בדברים מלאכותיים אנחנו מבינים אותה, ובדברים טבעיים לא תמיד). תכלית העולם לשרת את האדם, ותכלית האדם הוא להיות חכם. ומי שמתעסק עם הגוף או במידות מקולקלות לא יכול להיות חכם. המשפט המרכזי: "חורבן הנפש בתיקון הגוף, ותיקון הנפש בחורבן הגוף"
- **הרב דסלר, מכתב מאליהו** – להיות אדם נותן ולא מקבל. יש שני סוגי אנשים- נוטלים (אגואיסטים: גנבים או אנשי עסקים שמחפשים רק להרוויח) ונותנים (אנשי חסד). הדרך לאהוב היא על ידי נתינה ולא על ידי נטילה (וכך מקיימים ואהבת לרעך כמוך- אתה מרגיש שהוא חל קממך). מי שלא יודע מה זה נתינה בלי אינטרס לא יכול להבין את החסד של הקב"ה כי הוא לא מסוגל להבין חסד ללא אינטרס.
- **ראח"ל, חסידת ישריט- א.** להתענג על ה' וזה אפשרי רק בעולם הבא, ובעולם הזה צריך לאסוף מצות כדי להגיע לשם. הקב"ה שם את האדם בעולם הזה כי רק בעולם הזה יש התמודדות עם היצר, וכך האדם זוכה בעולם הבא על ידי הבחירה שלו, ולא בחינם. **ב. להרבות כבוד שמים** והוא יותר טוב ממי שמקיים מצוות בשביל העולם הבא, כי מי שעובד בשביל עולם הבא עדיין עובד בשביל עצמו. החסיד מתכוון להרבות כבוד שמים, ומצטער על הגלות והחורבן שגורמות חילול השם.
- **הרב קוק, מוסר אביק** – בכל דרכיך דעיהו. בכל מעשה אפשר למצוא את הקב"ה. האדם צריך להתרכז במה שהוא עוסק בו כיון שזו המשימה שה' נותן לו באותו רגע.

2 סוכם על ידי יהודה לזרוביץ. אהבת חיים כוכב השחר לשימוש הרבים. אך אין להדפיס את הסיכום או כל חלק ממנו בבית דפוס.

• הרב יהודה ל'יאון - מניטו - שבת ה'!

ובין הקב"ה. בבריאה הקב"ה צמצם את עצמו כדי שלאדם תהיה אפשרות קיום משמעותית (אחרת האדם היה חסר משמעות- כמו נר באור יום), וביום שבת התפקיד של האדם הוא ליצור אפשרות של הקב"ה 'להכנס חזרה לעולם'.

גם העיקרון של בית המקדש הוא אותו עיקרון- מפגש בין האדם והקב"ה. ועם ישראל לאורך ההסטוריה הופך את העולם למקדש / יום שבת- העולם יהיה מקום שבו יש מפגש בין האדם והקב"ה.

שאלות יחידה 1 – שים לב: לפעמים צריך להסתכל בספר.

17. רמח"ל כותב שהגלות והחורבן גורמים למיעוט כבוד ה'. הסבר מדוע. מהר"ל 18. מה היא הדרך שבה ניתן להגיע לשלמות בעולם הזה? 19. מה הוא הדמיון בין בעלי החיים למלאכים? 20. הסבר כיצד השמות בהמה ואדם מבטאים את אופי של כל אחד מהם? 21. כיצד ממחיש המשל "בת המלך והעירוני" את היחס והנשמה? הרב דסלר 22. הדגם מצב בו יש פגם של כוח הנטילה למרות שאין שם עבירה או פשע. 23. מדוע יש קשר בין עשיית חסד לדבקות בבורא יתברך 24. מדוע כוח הנתינה וכוח הנטילה הם כוחות מרכזיים בבנין העולם או להיפך בקילקולו? 25. איך אפשר להבין את הצווי 'ואהבת לרעך כמוך'? 26. הרב דסלר קובע כי בכל אדם יש ניצוץ של כוח הנתינה. כיצד יכולים בני אדם לבטא ניצוץ זה באופן מינימאלי וכיצד יכולים לבטאו באופן רחב ואידאלי? הרב קוק 27. כיצד הרב קוק מבין את הפסוק 'בכל דרכיך דעה'? 28. האם לפי דברי הרב קוק כל פעולה שאדם יעשה ויכוון בה לכבוד ה' היא לגיטימית? הסבר. הרב מניטו 29. הסבר את המשל והנמשל של 'הנר והשמש'. 30. מה הדמיון בין בית המקדש ובין יום השבת לפי דברי הרב מניטו? 31. מה התפקיד של עם ישראל לאורך ההסטוריה?	יוני נתניהו 1. מדוע יוני נתניהו חושב שהוא חי בעולם שבור והרוס? 2. מה מייצגים החרקים בדבריו של יוני נתניהו? ויקטור פרנקל 3. פרנקל כותב שמשעות בחיים עלולה לגרום מתח פנימי. הסבר מדוע. 4. כיצד הצבת ה"למה" מסייעת לשאת את כל ה"איך"? הרב בר שאול 5. לפי הרב בר שאול, מה ההבדל בין איש הפנים לאיש החוץ. 6. מה המעלות והחסרונות של איש החוץ? הרב צייטלין 7. לפי צייטלין, מהו מקור הגעגועים וכליון הנפש של האדם? 8. לפי צייטלין, מהי הסיבה לכך ש"הצמאון אינו פוסק במעט מן המעט"? הרש"ר הירש 9. - מה המחלוקת בין הנצרות ליהדות בעניין החטא הקדמון? רמב"ם 10. מהו ההבדל שכותב הרמב"ם בין דברים מלאכותיים לדברים טבעיים? 11. מה המטרה של העולם?, ומה המטרה של גוף האדם? 12. לפי רמב"ם, מה היחס בין הגוף לנפש? 13. מיהו היהודי האידיאלי לפי הרמב"ם? רמח"ל 14. מהו ההבדל בין משמעות החיים לפי הרמח"ל לבין משמעותם לפי הרמב"ם? 15. לדעת הרמח"ל, מהי תכלית הבריאה מצד הקב"ה, וכיצד מציאות האדם בעולם של בחירה חופשית משרתת תכלית זו? 16. מדוע לדעת הרמח"ל עדיפה הגדלת כבוד ה' על פני התענגות על ה'?

הרש"ר הירש-
הנצרות למדה מחטא אדם הראשון שאדם הוא יצור מקולל, וחסר יכולת לתקן את עצמו או את העולם. היהדות אומרת שהאדם לא השתנה- הוא עדיין צריך ויכול לתקן ולשנות, והענש שלו היה רק שיהיה לו יותר קשה לעשות זאת.

הרב פר סאל
איש הפנים מחפש משמעות- חי את העולם דרך העיניים של הנשמה איש החוץ חי חיים רדודים ובורח מחיפוש משמעות. גם אם הוא בחר ישיבה יכול להיות שהוא לומד תורה רק כדי להרשים מישהו

ויקטור פרנקל
כח לעמוד בקשיים "מי שיש לו 'למה' יכול להתמודד עם כל 'איך'

הרב הלל צייטלין
לכל אדם יש נשמה בת מלך (מצפון) שלא נותנת לו מנוחה. וכמה שהוא ינסה לספק אותה בדברים חומריים היא לא תשתוק.

יוני נמנין
אני רוצה משמעות לחיים! (משמעות משלי)
לא רוצה להיות חרק

האם כל אחד מחפש משמעות?

מה אני מרוויח ממשמעות לחיים?

מהי משמעות החיים?

הרב מניס
הקב"ה צמצם את עצמו כדי שהאדם יוכל התקיים (ששת ימי הבריאה) והמשימה של האדם זה לאפשר חזרה של הקב"ה בעולם (יום שבת, מקדש)

רמב"ם
לכל דבר בעולם יש מטרה (לפעמים קשה להבין אותה) והמטרה של האדם זה להיות איש חכם, ובשביל זה הוא צריך גם להיות איש בעל מידות טובות – "חורבן הנפש בבניין הגוף, ובניין הנפש בחורבן הגוף"

מהר"ל
ה'אדם' הוא יצור עם פוטנציאל (כח) שצריך לממש אותו (לצאת לפועל) כמו ה'אדמה', וזו משימה לכל החיים. בניגוד למלאכים והבהמות שאין להם יכולת להשתנות או לממש פוטנציאל

הרב דסלר
לאדם יש כח נטילה- אגואיזם (ולכן הוא עלול להיות אוהב מתנות/ גנב/ רוצח המונים) ומצד שני יש לו כח של נתינה- רוב האנשים נותנים מתוך אינטרס- נותנים למי שהם אוהבים.
אבל האמת היא שנתנה יוצרת אהבה, וככה אפשר לקיים את מצוות ואהבת לרעך כמוך- כי מי שנתת לו הופך להיות חלק ממך
רק מי שנתן בלי אינטרס יכול להבין את החסד של הקב"ה כי הקב"ה עושה חסד בלי להרוויח מזה כלום

הרב קוק
בכל דרכך דעהו- המשמעות לחיים היא דבקות בקב"ה בכל דבר שאדם עושה, ושלא יחשוב שאולי הוא היה צריך לעשות כעת משהו אחר (בניגוד לרמב"ם שאמר שרק השכל הוא שחשוב באמת)

רמח"ל
פרק א- מטרת האדם היא לעבוד בעולם הזה כדי להינות האת האמיתית זה רק בעולם הבא פרק יט- מטרת האדם היא להרבות כבוד שמים, ולהצטער כל חילול ה', ושלא יחשוב שהמעשים שלו הם חסרי משמעות- העולם קיים בשביל העבודה של כל יהודי
ליישב את הסתירה בין שני הפרקים- הרמח"ל מחנך את האדם, ובהתחלה הוא נתן מטרה שתגרום לאדם מוטיבציה, ובהמשך הוא נותן לו מטרה יותר נעלית.

4 סוכם על ידי יהודה לזרוביץ, אהבת חיים כוכב השחר לשימוש הרבים. אך אין להדפיס את הסיכום או כל חלק ממנו בבית דפוס.

אני מאמין

א. האם צריך ללמוד אמונה?

התמודדות עם המדע והפילוסופיה

- **כ' נחמן - לא לעסוק בהוכחות (מדעיות) לאמונה.** לא לחקור. צריך להאמין בתמימות. חקירות עלולות להוביל לכפירה ולא כל אחד יכול לא ליפול מהאמונה שלו.
- **ריה"ף, כו"ר - מי שיש לו ספק באמונתו צריך ללמוד אמונה.** למרות שעדיף להיות עם אמונה תמימה, אבל בימינו לכולם יש ספיקות.
- **רס"ד, אהנות וצלות - יש חובה ללמוד הוכחות לאמונה.** הסיבה שלומדים אמונה, למרות שכבר יש לנו תורה ונבואה, היא: א. הסרת ספיקות והפנמת האמת, ב. שנדע מה לענות לאפיקורסים.
- רס"ג יודע שיש משנה שאומרת לא ללמוד אמונה - "כל המסתכל בארבעה דברים, ראוי לו שלא בא לעולם: מה למעלה מה למטה, מה לפניו ומה לאחור".
אבל רס"ג טוען שלא יתכן שאסור ללמוד אמונה כיון שיש פסוק מפורש מחייב ללמוד - "הלא תדעו, הלא תשמעו... הלא הבינותם מוסדות הארץ"
ולכן הוא מסביר שהמשנה מדברת על מי שסומך על שכלו ולא מתבסס על הנבואה.
- רס"ג שואל: בשביל מה צריך נבואה אם אפשר להגיע לאמונה בעזרת השכל?
תשובה: החקירה השכלית לוקחת זמן, וכדי שלא נשאר ללא יסודות האמונה עד שנגיע למסקנות, הקב"ה נתן לנו את המסקנה הסופית על ידי נבואה.
- רס"ג אומר שהדעה שמי שחוקר על האמונה - נהיה אפיקורס היא הכללה שיטחית כמו המחשבה שכל מי שטס לחו"ל נהיה עשיר. הוא גם אומר שאין חשש שתהיה הוכחות מדעיות נגד התורה, כמו שכתוב "אני (=הקב"ה) ראשון ואני אחרון, ומבלעדי אין אלוקים".
- רס"ג פונה לכל סוגי האוכלוסייה - גם מי שמאמין גמור, גם מי שמאמין אך יש לו שאלות, גם למי שעובר בין האמונות השונות בעולם, וגם מי שהחליט לא להאמין בכלום.

העמקת האמונה בלב - אהבת ה' ויראת ה'

• רבנו בחיי, חובות האבות - יש חובה לכולם להעמיק בלימוד אמונה

וכוונת הלב, כיון שבתורה יש גם חובות הלבבות, ולא רק חובות האיברים.
(ההבדל בין רס"ג לרבינו בחיי - רס"ג מדבר בעיקר על הוכחת האמונה בעזרת השכל, ואילו רבינו בחיי מדבר בעיקר על הפנמה של רגש בלב).

רבינו בחיי מנסה להבין למה אנשים לא לומדים את חובות הלבבות, הוא מביא שלוש סיבות אפשריות:
א. אולי זה לא כתוב בתורה או בחז"ל? רבינו בחיי מביא שלוש הוכחות שיש חובות על הלב:

- ✓ **מהשכל** - האדם בנוי מגוף ונפש, ולא יתכן שיש מצוות רק לגוף ולא לנפש.
- ✓ **מהתורה** - יש הרבה מצוות על הלב: ואהבת את ה' אלוך / לא תיקום ולא תיטור.
- ✓ **מחז"ל** - חז"ל אמרו 'רחמנא ליבא בעי', העיקר תלוי הכוונת הלב.

ב. אולי זה לא מצוות שחייבים בהן כל הזמן?

רבינו בחיי מוכיח שמצוות הלב (אמונה, ייחוד ה') הן מצוות שנכונות תמיד ולא בדור מסויים.

ג. אולי כולם כבר יודעים ולא צריך לדבר על חובות הלב?

רבינו בחיי מודע היטב למצב בדורו (וגם בדורנו) ואומר שלרוב האנשים אין 'עומק רוחני'.

מי שלא לומד אמונה, אלא רק סומך על מה שאמרו לו - דומה לעבד שלא קיים את מצוות המלך לספור את הכסף שמביאים, אלא סמך על מה שאמרו האנשים שהביאו את הכסף. וחוז' מזה לא יקיים את המצוות באופן שלם.

• רמח"ף, מסילת ישרים - גם הרמח"ל סובר שיש חובה ללמוד אמונה, כיון שמי שלא לומד לא יודע, כי אמונה ויראת ה' אינה דבר טבעי (למרות שהבסיס

קיים בנפש) בניגוד לצרכים טבעיים, כמו שינה ורעב.

- ✓ יש חובה גם לחזור על הלימוד בספר מסילת ישרים כל הזמן, כיון שמי לא חוזר - שוכח מחמת ההרגל.
- ✓ רמח"ל טוען שהמצב בציבור הוא שהחכמים אינם לומדים יראת ה' כי הם אומרים שזה ברור מאילוי, והם מעדיפים ללמוד דברים יוקרתיים, ולימוד יראת ה' זה לא לימוד יוקרתי, והטיפשים שלומדים לא מבינים באמת מה הם לומדים. וזה גורם שאף אחד לא יודע באמת מה זה עבודת ה', למרות שכולם מודים שעבודת ה' שאינה בהתלהבות ודביקות היא לא מספיק טובה.
- ✓ הספר מסילת ישרים מלמד את האדם: להגביר את ההתלהבות, לעמוד בפיתויים, לתקן את המידות.
- ✓ "אם תבקשנה ככסף, וכמטמונים תחפשנה - אז תבין יראת ה'" - כלומר בשביל להבין מהי עבודת ה', צריך ללמוד ברצינות את הנושא

• **הרב קוק, מאמר הדור – היום יש חובה ללמוד אמונה באופן חדש**

ומעמיק, כיון שהדור שלנו שונה מדורות קודמים. בדורות קודמים יהודים הסכימו להאמין גם בלי להבין, והסכימו להאמין גם כשהסבירו להם הסברים של הפחדות ובלתי רעיונות גדולים. אבל בדור הגאולה יהודים רוצים להאמין בדברים עם הגיון, להאמין באמונה שהיא לא של פחד אלא של אהבה. ולהאמין בדברים שיש בהם אידיאלים גדולים כגון תחיית האומה ושיפור החברה. המשפט המרכזי "הוא (=הדור) לא יוכל לשוב (=בתשובה) מיראה, אבל מוכשר הוא מאוד לשוב מאהבה"

שאלות על "מי צריך ללמוד אמונה"

32. האם לדעת רבי נחמן מברסלב יש ללמוד אמונה באופן שכלי? מדוע?
33. מהי המדרגה העליונה של עבודת ה' לפי רבי נחמן, מדוע?
34. לפי ריה"ל- האם לימוד האמונה הוא דבר חיובי, פרט.
35. "כי אין המסורת טובה כי אם לנפש השלווה ואילו הנפש הנבוכה יותר ראוי לה המחקר" (ריה"ל).
א. הסבר מהי "נפש נבוכה" ומהי "נפש שלווה".
ב. מדוע לדעת ריה"ל המסורת טובה לנפש השלווה ואילו המחקר לנפש הנבוכה?
36. לאלו סוגי אנשים כותב הרס"ג את ספרו? (צריך לעיין בספר)
37. לדעת הרס"ג אדם יכול להגיע לאמונה ולתורה רק ע"י חוכמתו אך לדעתו זוהי דרך לא נכונה. הסבר מדוע- שתי סיבות.
38. מה המטרה של לימוד אמונה לפי רס"ג?
39. האם עמדתו של רס"ג בנושא לימוד האמונה דומה לשיטתו של ריה"ל, או לדעת רבנו בחיי בחובת הלבבות? נמק.
40. "כל המסתכל בארבע דברים ראוי לו כאלו לא בא לעולם: מה למטה, מה למעלה, מה לפניו, מה לאחור" (חגיגה, פרק ב' משנה א').
א. הסבר את המשנה.
ב. מהי הקושיא מהמשנה על שיעורי מחשבת?
ג. כיצד מתרץ רס"ג את הקושיא?
41. מה ההוכחה של רס"ג שיש חובה ללמוד הוכחות מדעיות לאמונה?
42. מה רס"ג יענה למי שיאמר שמי שהולך לאוניברסיטה יוצא כופר (2 תשובות)
43. א. מהם שני חלקי התורה לפי רבנו בחיי? הסבר, והבא דוגמא לכל אחד מהם.
ב. באיזה מהחלקים יש גם מצוות 'שמעיות', ובאיזה יש רק מצוות 'שכליות'?
44. רבנו בחיי מביא 3 סיבות אפשריות מדוע אנשים לא מתעסקים ב'חובות הלבבות', מהן? וכיצד הוא דוחה כל אחת מהסיבות הללו?
45. סכם את שלוש ההוכחות לכך שצריך ללמוד אמונה (חובת הלבבות).
46. א. מה הן שתי הסיבות לחובת האדם לחקור ולברר את אמונתו?
47. ב. כיצד המשל עם אוצר המלך מסביר את אחת מהסיבות?
48. לסיכום: במה דומה שיטת רבנו בחיי לשיטת רס"ג ובמה היא שונה?
49. מה היא מטרת הרמח"ל בכתיבת ספרו?
50. האם לדעת הרמח"ל אהבת ה' ויראת ה' הן תכונות טבעיות לאדם, הסבר תשובתך.
51. לדעת הרמח"ל מדוע יש להעמיק בענייני אמונה ועבודת ה' (3 סיבות)
52. מה היא עבודת ה' השלמה והראויה לפי הרמח"ל?
53. כיצד מסביר הרמח"ל את הפסוק: "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה'?"
54. מהו "מאמר הדור"? הסבר את הרקע ההיסטורי לכתובתו.
55. לפי הרב קוק, מהו השוני המרכזי בין דורנו לדורות הקודמים?
56. לפי הרב קוק, מהי הסיבה המיוחדת ללמוד אמונה בדורנו?
57. הסבר את קביעתו של הרב קוק לגבי דורנו "הוא לא יוכל לשוב מיראה, אבל מאוד מוכשר הוא לשוב מאהבה", הדגם כיצד "שבים מיראה" וכיצד "שבים מאהבה".

ב. מהי אמונה?

• **ר' יוסף אַלְבֵּן, סֵפֶר הַצִּיקְרִיט – אמונה היא ידיעה וודאית, למרות שאי אפשר להוכיח אותה.**

• **רש"י מִלְפָּאדִי, סֵפֶר הַתְּנִיא – אמונה זה מלשון אימון והרגל. להתרגל לראות את הקב"ה בכל דבר בחיים.**

• **הרש"ב, סֵפֶר הַמֵּאמְרִיט – ממשיך את דברי בעל התניא, ומסביר שהקב"ה מחייה את העולם בכל רגע, ואם הקב"ה יפסיק את הכח שהוא מזרים לעולם- העולם יעלם. כיון שהעולם הוא 'יש מאין' ולא 'יש מיש' ('יש מיש' זה לדוגמא לקחת עץ ולעשות שלחן. השלחן יכול להמשיך להתקיים גם בלי הנגר. אבל 'יש מאין' זה כמו האור מהחשמל, בלי החשמל מיד אין אור) הרש"ב מסביר זאת על ידי 'משל האבן' - כשזורקים אבן למעלה, מיד שכשיגמר לה הכח שהזריקה נתנה לה, היא תיפול.**

• **ר' ישעיה קרליץ, החזון איש – אמונה היא תכונה של האדם להבין שהחיים הם חידה ויש משהו נסתר בעולם. האדם כשהוא רגוע, ולא עסוק בתאוות, יכול להבין שיש מי שמנהל את העולם.**
 החזון איש מסביר שיש הבדל בין המושג 'אמונה' ובין המושג 'ביטחון'. אדם מאמין זה אדם שיודע שה' מנהל את העולם, אבל זה עדיין לא אומר שהוא יפעל על פי אמונתו. לדוגמא- אם הוא יהיה חולה הוא ילך רק לרופאים במקום להתפלל. אבל מי שיש לו בטחון יפעל על פי האמונה שלו, ויתפלל.
 החזון איש גם מסביר שיש לאנשים טעות בהבנת המושג 'בטחון'. אנשים חושבים שביטחון זה להיות בטוח שיהיה בסדר. וזה טעות. והאמת היא שביטחון זה לדעת שה' יעשה את מה שה' חושב. אדם עם ביטחון יודע שאין מקרה בעולם, בין טוב ובין רע, אלא כל מה שקורה- זה בהשגחה.

• **הראמ"ט, הקדמה לספר חלק – מבאר את עיקרי האמונה היהודית- 13 עיקרים, שמחולקים לארבעה נושאים:**

- ✓ **הבורא יתברך** (1. הוא קיים, 2. הוא אחד, 3. אינו גוף, 4. קדמון לעולם, 5. רק אותו מותר לעבוד)
- ✓ **הנבואה** (6. יש דבר כזה נבואה, 7. נבואת משה רבינו אינה כנבואת שאר הנביאים¹)
- ✓ **התורה** (8. התורה היא מהשמים ואינה המצאה. 9. התורה שיש לנו היא התורה שנתנה למשה)
- ✓ **הנהגת העולם** (10. הקב"ה יודע ומשגיח על האדם. 11. הקב"ה נותן שכר או עונש לפי מעשי האדם. 12. ביאת המשיח. 13. תחיית המתים)

¹ יש ארבעה הבדלים בין משה ובין שאר הנביאים:

משה	נביאים	מתווכים
ה' מדבר איתו בעצמו	לא מקבלים דיבור ישיר מה'	
מקבל דיבור ברור כמו שני אנשים שמדברים אחד עם השני.	מקבלים נבואה בחלום או בחידות	סוג הנבואה
נשאר כרגיל	מתמוטטים	מצב גופני
יכול להתנבא בכל זמן שיבחר	מקבלים נבואה רק כשה' מחליט.	זמן

שאלות על מהי אמונה

58. מהי הגדרת האמונה לפי רבי יוסף אלבו?
59. מהי האמונה לדעת רש"ז מלאדי? מה החידוש בדבריו בפירוש המילה אמונה?
60. מה היא האמונה לפי רבי שלום בער מליובאוויטש?
61. הסבר את המשל של הרבי מליובאוויטש לכך שה' מחזיק את העולם בכל רגע כדי שלא יפוך להיות אין?
62. כיצד ניתן לראות שהרבי מליובאוויטש ממשיך את הרעיון של רש"ז מלאדי?
63. מהי אמונה לפי החזון אי"ש?
64. לפי החזון אי"ש, מה התנאי שמאפשר לאדם לחפש את האמונה?
65. מהי הגדרת הבטחון בה' לפי החזון אי"ש, מהו ההבדל בינה לבין האמונה?
66. אדם מאמין ואדם שאינו מאמין נמצאים בצרה, הסבר כיצד יתנהג כל אחד מהם לפי דברי החזון אי"ש?
67. מהם ארבעת התחומים של '13 עיקרי אמונה'? תן שתי דוגמאות לכל תחום.
68. מה הם 4 ההבדלים בין משה לבין שאר הנביאים לפי הרמב"ם?

ג. איך מגיעים לאמונה

- **מסכת נ'דה- האמונה כבר טבועה בנו, ואנו רק צריכים לגלות את עצמנו מחדש.** הגמרא מתארת איך מלמדים את התינוק בבטן את כל התורה ומשביעים אותו שיהיה צדיק, וכשהוא נולד משכיחים ממנו הכל. מה ההגיון ללמד ואחר כך להשכיח? - הרעיון הוא שזה נמצא לך בנשמה ואתה צריך להיות אמיתי עם עצמך.
- **מדרכי הגדולה- מגיעים לאמונה על ידי התבוננות בסדר של העולם, מתוך רצון למצוא למי אני חייב תודה.** המדרש מתאר את אברהם אבינו שהסתכל במחזוריות של הטבע וחיפש למי הוא חייב תודה, אבל לא מצא כה אחד ששולט על הכל, וזה ציער אותו, עד שהקב"ה התגלה אליו.
- **הרב דסלר, מכתב מאליהו- מסביר חמש דרכים לקיום מצוות האמונה** (דבריו מכוונים בעיקר לבני ישיבות)
  - ✓ **דרך חיצונית- האדם מרגיל את עצמו להתנהג כאדם מאמין, למרות שאינו מרגיש משהו מיוחד.**
  - ✓ **דרך ההתבוננות- א.** להתבונן בפלאי הבריאה (כמו אברהם אבינו) ולהתפעל ממנה.
  - ב. להתבונן בעולם הפנימי של האדם ולהבין את התכלית של החיים וכיצד לגבור על היצר.
  - ✓ **דרך הקדושה- א.** מידת האמת. אמונה מלשון 'אמון', שאפשר לסמוך עליו.
  - ב. לעסוק בשבירת היצר, ועל ידי כך נפתח הלב לאור ה'.
  - ג. עיסוק בתורה בשמחה והתפעלות.
  - ✓ **דרך הביטחון- לדעת שהקב"ה מסוגל לעזור לו בכל מצב, וכל יום הוא יום חדש.**
  - ✓ **דרך הדביקות- להיות דבק בקב"ה (אולי הכוונה כמו בעל התניא והרש"ב)**

שאלות על "איך מגיעים לאמונה"

69. השווה בין הדרך לאמונה כפי שמתואר בתלמוד הבבלי, מסכת נידה (עמוד 58). לבין הדרך לאמונה כפי שמתואר במדרש הגדול (עמוד 59), האם ישנה סתירה בין המקורות?
70. הסבר היטב את חמשת הדרכים להגיע לאמונה לפי הרב דסלר. אילו דרכים הן הבסיס לאמונה ואילו מתייחסות למדרגות הגבוהות של האמונה (עמ' 60-61)

ד. אמונה ומימוש עצמי, כלל ופרט באמונה

- **הרב קוק, אורות הקודש** – עיקר החטא זה שהאדם מתכחש לעצמיות שלו, ונגרר אחרי דברים חיצוניים כמו תאוות, קריירה, כבוד. אדם כזה אינו יודע מי הוא באמת. הרב מותח ביקורת על כך שהחינוך עוסק בעיקר בלימוד ידע (אנגלית ומתמטיקה) ולא בלימוד של מהות החיים והנשמה. וזה גורם שאין אפשרות להיות אדם מאמין, כיון שהאמונה נובעת מהנשמה.
- **הרב קוק אורות התורה** – מי שלומד תורה באופן שלא מתאים לנשמה שלו, עלול 'להוריד את הכיפה'. (לדוגמא ביאליק שהיה משורר נהיה חילוני כיון שלמד בישיבה שהדגישו בה את השכל, ו'אחד העם' שהיה איש של שכל ישר נהיה חילוני כיון שלמד בישיבה חסידית ששמה דגש על האווירה ולא על השכל)
- **הרב שקאפ, עצרי ישר** – מימוש עצמי הוא טוב, אבל צריך להגדיל את ה'אני'. יש חמש דרגות של 'אני':
  - ✓ אדם שדואג רק לגופו.
  - ✓ אדם שדואג גם לנשמתו.
  - ✓ אדם שדואג גם למשפחתו.
  - ✓ אדם שדואג גם לעמו.
  - ✓ אדם שדואג לכל הבריאה, והוא מרגיש אבר אחד מתוך הבריאה כולה
- **ריה"ל, כולרי** – לא טוב שאדם יתפלל לבד (למרות שלפעמים תפילה כזו היתה באה יותר מהלב). כיון שתפילת הציבור חזקה יותר משלוש סיבות:
  - ✓ תפילה של יחיד עלולה לפגוע באדם אחר, ואילו תפילת ציבור היא לטובת כולם.
  - ✓ מי שמתפלל לבד התפילה תיענה רק אם הוא ראוי, ואילו בתפילת ציבור גם מי שאינו ראוי תפילתו תיענה (כמו שהגשם יורד על כולם)
  - ✓ מי שמתפלל לבד צריך להתאמץ יותר, ואילו בתפילת ציבור אחד משלים את השני. (כמו בניית חומה, שעדיף שכולם יבנו חומה גדולה, מאשר שכל אחד יבנה לעצמו)
- **הרב סולוביצ'יק, איש האמונה** – איוב היה צדיק, אבל לעצמו ומשפחתו, ולא דאג לציבור ולעם ישראל כולו. חסד הוא התמזגות עם הזולת כדי להבין את הכאב שלו, ולא רק ראייה מבחוץ. איוב ביקש להבין את סוד הייסורים, אבל ה' לא עונה לו כי איוב בעצמו לא הצטער בצער של הזולת. איוב כן נתן צדקה ועשה חסד אבל לא מתוך הבנה של הכאב של הזולת אלא בגלל שהוא חייב.

שאלות על "אמונה ומימוש עצמי"

71. מהו חטא לפי הרב קוק, ומה תפקיד המחנך?
72. מה צריך לעשות בחור ישיבה שלא רוצה להתקלקל?
73. מה הבעיה שיכולה להתעורר מהרעיון של "מימוש עצמי"? כיצד מתמודד הרב שקופ עם בעיה זו?
74. הסבר את דבריו של הרב שקופ: "איש השלם ראוי להשריש בנפשו להרגיש שכל העולמות כולם הם ה"אני" שלו".
75. מה הן החסרונות בתפילת היחיד (3 חסרונות).
76. הסבר את הנמשל ממשל הגשם וממשל החומה לגבי התפילה.
77. מה ביקש איוב לדעת, האם הקב"ה ענה לו.
78. איוב היה אדם צדיק אולם צדקותו לא היתה שלמה. מדוע?
79. מה הוא חסד לפי הרב סולוביצ'יק?

ה. עם ישראל- מאמינים בני מאמינים.

• **ריה"ל, כולרי- ריה"ל מבסס את האמונה היהודית על עובדות הסטוריות, ולא על חקירות שכליות.**

ריה"ל מספר על מלך כוזר שמחפש מהו המעשה הרצוי בעיני אלוקים לאחר שהרבה פעמים חלם חלום על מלאך שאומר לו "כוונתך רצויה אבל מעשיך אינם רצויים". המלך מזמין פילוסוף, נוצרי ומוסלמי, ורק בלית ברירה הזמין יהודי.

✓ דעת הפילוסוף:

א. אלוהים הוא שיא השלמות, ולא חסר לו כלום, ולכן הוא לא צריך כלום מהאדם. כלומר אלוהים לא רוצה שום דבר כי לא חסר לו כלום.

ב. אלוהים לא ברא את העולם, ולא מתעניין בבני האדם, לא שומע תפילות, ולא נותן מצוות, ואין דבר כזה נבואה ('זה לא בכבוד שלו').

ג. האדם צריך להיות חכם כדי להתחבר ל"שכל הפועל" (כמו תוכנה שמנהלת את העולם). ולשם כך עליו להיות מוסרי ולכבד את אלוהים. אבל לא משנה מה הפעולות שהוא עושה כדי לעבוד את אלוהים.

המלך אומר לו שזה נשמע מאוד הגיוני לומר שאלוהים לא מתקשר עם בני אדם, אבל בחלום אמרו לו שהמעשים שלו לא רצויים- כלומר אלוהים כן רוצה מעשים מסויימים מהאדם.

✓ דעת הנוצרי:

א. מאמין בתנ"ך (כלומר שאלוהים ברא את העולם, נתן מצוות, ומשגיח על בני אדם, והיתה שכינה בעם ישראל).

ב. מאמין שלאחר שעם ישראל חטא, אלוהים ירד לעולם בתור תינוק בבטן של בתולה - יש"ו (יש"ו הוא השילוש- האב הבן ורוח הקודש), ולאחר שהיהודים הרגו אותו אלוהים עזב אותם לגמרי, ועכשיו כל העמים הם כמו ישראל.

המלך אומר לו שזה לא נשמע הגיוני שאלוהים יוליד את עצמו בתור בן אדם.

✓ דעת המוסלמי:

א. גם המוסלמי מאמין בתיאור בריאת העולם שבתנ"ך.

ב. המוסלמי לא מוכן לקבל הגשמה לגבי אלוהים (ולא כמו הנוצרי שאמר שאלוהים הפך לאדם).

ג. חושב שמוחמד מבטל את התורה שנתן משה.

ד. חושב שהקוראן הוא ספר מופלא שבן אדם רגיל לא מסוגל לכתוב ספר כזה.

ה. השכר בגן עדן הוא גשמי- אוכל ונשים.

המלך אומר גם לו שאין לו סיבה להאמין למוחמד, וגם הקוראן לא נראה כמו איזה ספר מיוחד במינו.

חשוב לזכור: גם הנוצרי וגם המוסלמי מודים שההוכחה שיש דבר כזה נבואה היא עם ישראל.

עם ישראל- מאמינים בני מאמינים- המשך.

המשך הכוונות:

✓ דעת היהודי:

א. האמונה אינה מתבססת על השכל, אלא על כך שעם ישראל ראה בעיניי את מעמד הר סיני והניסים במדבר ולאורך הדורות. מתן תורה, בגלל שכל העם ראה אותו, הוא הבסיס לכל האמונה בנבואה, בתורה, בבחירת עם ישראל, ובכל המצוות.

ב. ולכן: התורה מחייבת רק את היהודים כיון שרק הם בני אברהם יצחק ויעקב, ורק הם יצאו ממצרים ורק הם היו במעמד הר סיני. אבל גוי אינו מחוייב כיון שאין לו מסורת שיש דבר כזה נבואה.

ג. המלך כועס על כך שהיהודי חושב שהוא עם נבחר. היהודי קודם כל מראה לו שהעולם בנוי מארבעה סוגים של נבראים: דומם, צומח, חי (בעלי חיים), מדבר (בני אדם).

ואז מסביר לו שלאחר שעם ישראל ראה שלמשה יש תכונות על אנושיות, הם הבינו שיש דרגה חמישית- הדרגה הנבואית. ומשה אמר שזו דרגה של כל עם ישראל (אלא שזה מתגלה לפי המעשים).

ד. המלך חושב שעם ישראל קם כמו כל העמים באופן הדרגתי.

היהודי מסביר לו שעם ישראל נוצר במהירות- יציאת מצרים ומתן תורה. (קדושת השבת התגלתה בזה שלא ירד מן בשבת, וגם בעשרת הדברות)

• **רמב"ט, איצרת תימן- מעמד הר סיני הוא הבסיס לאמונה בנבואת**

משה ובתורה (ההבדל בין הרמב"ם וריה"ל הוא, שריה"ל מוסיף שבמעמד הר סיני עם ישראל נהיה העם הנבחר)

• **בן איש חי- מסביר את ההיגיון בכך שהקב"ה עשה את מעמד הר סיני לעיני**

עם שלם, במקום לשלוח את משה שילמד אותם את עשרת הדברות- כדי שהאמונה בתורה תהיה וודאית, ולא רק על סמך דברי משה. כמו שילד יודע בוודאי מי היא אימו- כי אפשר לראות שהילד יוצא מבטן אימו, אבל לגבי האבא תמיד יש ספק- ואתה מאמין שאבא שלך הוא אבא שלך רק על סמך עדויות וכדו' (וזה הסיבה שכתוב בפסוק "אם לבינה תקרא"- שצריך להתייחס לבינה (התורה) כמו לאמא, שהיא וודאית, ולא כמו לאבא, שהוא עם קצת ספק).

• **הרב קוק, לאהפך האידיאות- המטרה של עם ישראל היא: להוכיח**

שעבודת ה' היא לא רק לצדיקים יחידים, אלא עניין לאומי ששייך לכל סוגי האנשים בעם.

• **הרב קוק, אצרת תקנ"ה- הרב קוק מסביר את האופי של דור הגאולה.**

הקדושה של היהודי בנויה משני שלבים:

א. סגולה (הוא העם הנבחר, ויש בו תכונות שמיוחדות לעם ישראל), ב. בחירה (איך האדם בוחר להתנהג).

כל יהודי נולד עם יכולת של קודש, אבל אם הוא לא נוהג לפי ההדרכה של הקב"ה אז הקדושה שלו לא מתגלית.

בדור הגאולה הקב"ה מוריד נשמות שמגלות בעיקר את ה'סגולה'- כלומר את זה שעם ישראל הוא משהו מיוחד מעצם טבעו, ולא רק בגלל התורה.

ולכן מי שנלחם נגד עצם הזהות היהודית אסור לקרב אותו, אבל סתם חילוני שרוצה זהות יהודית- כן צריך לקרב אותו, למרות שהמעשים שלו מקולקלים, ובגלל שיש לו נשמה קדושה זה ישפיע ואולי בסוף הוא יחזור בתשובה, או שאולי יוולדו ממנו ילדים צדיקים.

דור הגאולה דומה לחמור. חמור הוא החיה הטמאה היחידה שיש לה קדושת בכור.

כלומר כמו שהחמור הוא טמא כי אין לו סימן טהרה חיצוני, ובכל זאת יש לו קדושה פנימית, כך גם דור הגאולה, מצד המעשים החיצוניים שלו הוא טמא ומקולקל, אבל יש לו קדושה פנימית.

שאלות על "ישראל מאמינים בני מאמינים"

80. תאר את חלומו של מלך הכוזרי.
81. א. ספר הכוזרי פותח עם הנחות לגבי אמונה מבלי להוכיח אותם. מהם הנחות המתבטאות בחלום?
ב. מדוע ריה"ל לא מוכיח את הנחות הללו, מה ניתן ללמוד מכך על שיטתו בנוגע לדרך אל האמונה.
82. מה הם העקרונות של הפילוסוף, כיצד דוחה מלך הכוזרים את הפילוסוף?
83. מהם יסודות ההשקפה של הנוצרי? כיצד דוחה אותם הכוזרי?
84. מהם יסודות ההשקפה של המוסלמי? כיצד דוחה אותם הכוזרי?
85. הסבר את הרעיון של הגעה לאמונה דרך עם ישראל. במה שונה דרך זו מהדרך שלמדנו ב"אמונה ומימוש עצמי"?
86. כיצד האמונה היהודית פותרת את התלבטות הכוזרי בין האמונה להגיון?
87. במה שונה ביסוס האמונה היהודית מביסוס האמונה אצל שאר הדתות?
88. א. ריה"ל מציג שתי סיבות אפשריות לחייב אמונה בתורה, מה הם?
ב. מהי לדעתו הסיבה המרכזית המחייבת אותנו? מדוע? מה נובע מכך?
89. מה ההבדל בין יצירת הדת היהודית ליצירת שאר הדתות? מה החשיבות של הבדל זה?
90. מה הן חמשת הדרגות הקיימות בעולם? מה מייחד כל דרגה מן הדרגה שקודמת לה?
91. במה שונה מהותית גישתו של ריה"ל על סגולת ישראל מ(להבדיל) הגישה הגזענית של הנאצים יימח שמם?
92. מהי חשיבותו של מעמד הר סיני לפי ריה"ל?
93. מהו הביסוס לאמונה לפי דברי הרמב"ם באגרת תימן? במה דומים דבריו לגישתו של ריה"ל, ובמה הם שונים?
94. לפי הרב קוק- מדוע ה' בחר בעם מסויים שיעבוד אותו ולא בחר בכל העולם?
95. הסבר מהו ייעודו של עם ישראל לפי הרב קוק
96. הסבר את הנושא "אמונה בעם ישראל" שבו עסקנו, לאור דברי הרב קוק.
97. א. מה הם שני המרכיבים של קדושת ישראל לפי הרב קוק? הסבר כל אחד מהם.
ב. מהו המרכיב המרכזי מבניהם?
ג. מהו המרכיב שמתגבר לקראת תקופת הגאולה?
98. הסבר את המשפט "שהסגולה הפנימית לא תתגלה בזמן הזה כי אם לפי אותה המידה שהבחירה מסייעת את גילוייה"
99. כנגד מי מכוונת ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה"? מדוע לפי רב קוק היא לא מכוונת לחילונים שבזמננו? מה ניתן ללמוד מכך לנושא "אמונה בעם ישראל"?
100. מהי דרכו של הרב קוק לקרב את הכופרים באמונה? האם הוא נוקט בדרך זו כלפי כל הכופרים? הסבר.

גאולה וימות משיח

א. מהם ימות משיח?

- **ראמ"ט, הקדמה לפירק חלק-** ימי משיח הם המשך של העולם הזה- אין שינוי משמעותי בטבע של האדם או של העולם. המטרה של ימות משיח הם לאפשר לאדם לשמור תורה ומצוות בלי דאגות, ולשם כך יש שני שינויים:
  - א. הפרנסה תהיה קלה יותר. ב. המלחמות יפסיקו, כיון שהמשיח יהיה מלך חזק. הרמב"ם מוסיף שיתכן שאנשים יחיו הרבה זמן כי לא יהיו להם דאגות.
- **ראמ"ן, פירוש לפירק דבריט-** ימי המשיח הם ימים שבהם טבע האדם משתנה שינוי משמעותי: לאדם לא יהיה יותר יצר הרע. ימי המשיח נקראים "ימים שאין בהם חפץ", כלומר ימים שאין בהם רצון ובחירה חופשית (חפץ= רצון), אלא האדם יקיים מצוות באופן טבעי, ולא כמו היום שהיצר גורם לנו לחשוב שהמצוות הם לא טבעיות.
- **מהר"ל, נח ישראל-** ימי המשיח הם חזרה למצב הנורמאלי של ישראל- להיות בארץ ישראל, מקובצים יחד, ועם שלטון עצמי. כל דבר בעולם חוזר למצב הנורמאלי שלו (כמו אש שתמיד עולה למעלה), ומצבים לא נורמאליים לא נשארים באופן קבע. ובגלל שהגלות היא לא המצב הנורמאלי של עם ישראל- ברור שעם ישראל יחזור לארץ ישראל.

שאלות:

1. א. תאר את ימות המשיח לפי הרמב"ם ולפי הרמב"ן.
 ב. מה ההבדל העקרוני בין שתי השיטות (תכלית או אמצעי)?
2. א. אדם רגיל שיגיע במכונת זמן לימות המשיח של הרמב"ם- האם הוא יבין את צורת החשיבה של בני האדם? הסבר.
 ב. אם הוא יגיע לימות המשיח לפי דעת הרמב"ן- האם הוא יבין את צורת החשיבה של בני האדם? הסבר.
3. א. לפי המהר"ל, מהו המצב הטבעי של עם ישראל בעולם, ומה המצב שאינו טבעי (3 דברים)?
 ב. על סמך מה יש לנו ביטחון שתהיה גאולה, לפי המהר"ל?
4. א. נסה לחשוב על אפשרות לסדר את שלושת הדעות באופן של התפתחות.
 ב. לאיזו מן השלבים (הדעות) מתאים הדור שלנו?

ב. מדוע עלינו לצפות (=לקוות) לגאולה

• **הרב חרל"פ, מצייני הישועה - א.** כדי לקרב את הגאולה צריך לחכות ולקוות שהיא תגיע, אדם שמצפה לישועה בעצם מאמין שעם ישראל תמיד ראוי לגאולה. 'חבלי משיח' הם מלשון חבל שמושכים בו את זמן הגאולה. אם נשאר אדישים הגאולה תתרחק. **ב.** הצפיה לגאולה גם נותנת כח לעמוד בייסורים (כי ברור לאדם שהם יגמרו), וגם מונעת אותם (כיוון שהיא מקרבת את הגאולה ו'חוסכת' זמן של ייסורים).

• **ריה"ל, ספר הכוזרי - מי שלא מצפה לישועה הוא צבוע.** כיון שהוא מתפלל

"המחזיר שכינתו לציון" אבל לא רוצה שזה יקרה.

המלך הכוזרי אומר ליהודי שעם ישראל הם צבועים, והיהודי מודה ואומר שההתנהגות של היהודים בגולה היא אכן חרפה גדולה.

הוא גם אומר למלך שהסיבה שבבית המקדש השני לא היתה נבואה היא שהיהודים לא עלו כולם מבבל. ריה"ל מפרש את הפסוק 'אני ישנה וליבי ער...דודי שלח ידו מן החור... פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה', כלומר שעם ישראל בגלות -ישן, למרות שהקב"ה מעורר אותם בנבואה לגאולה - ליבי ער, דודי שלח ידו מן החור, אבל עם ישראל מתעצל - פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה).

• **האדמו"ר מסלונים, ההרואה צליק - הצפיה לגאולה היא חלק**

ממצות האמונה בבריאת העולם. לא יתכן שהקב"ה ברא את העולם כדי שיהיה מלא בטומאה, ולכן ברור שיבוא יום שהעולם יגיע למטרה שלו, ומי שלא מבין זאת בעצם כופר בכך שהקב"ה ברא את העולם.

למורה: מבחינה הגיונית האדמו"ר מסלונים הוא הבסיס לכוזרי- יהודי אומר שהוא מאמין בקב"ה. אבל אמונה בקב"ה אומרת שהעולם לא יכול להשאר כמו שהוא, כיון שלא יתכן שהקב"ה ברא את העולם כדי שיהיה מלא ברשעות וטומאה, ולכן זו צביעות לומר שאתה מאמין בקב"ה, אבל מרוצה מהמצב הנוכחי. או במילים אחרות- הכוזרי מתחיל מאמירה של האדם שהוא מאמין בגאולה. אבל לפי האדמו"ר אמירה זו מתחילה מאמירה קודמת- אני מאמין בקב"ה.

שאלות:

5. "חבלי משיח"- מה המובן הרגיל של ביטוי זה, וכיד יש להבין לפי הרב חרל"פ?
6. אדם שיאמר- "עם כאלה חטאים, המשיח לא יבוא!"- מה יענה לו הרב חרל"פ?
7. איך הצפיה לישועה ממתקת את הייסורים?- שני הסברים.
8. מה החידוש הגדול של ריה"ל בנושא הצפייה לגאולה?
9. א. הסבר את דברי ריה"ל "כי העניין האלוהי אינו חל על אדם, כי אם לפי הכנת האדם, אם מעט- מעט, ואם הרבה- הרבה".
ב. כיצד משפט זה קשור לחובה לעלות לארץ ישראל?
10. הסבר את סיפור דפיקות הדוד על דלת הרעיה. ולאילו תקופה זה מתייחס?
11. מה החשיבות הצפיה לגאולה לפי האדמו"ר מסלונים?

ג. הסימנים והמאפיינים של הגאולה

• **ספר ויקרא - בגלות:** א. הארץ תהיה שממה, וגם גויים לא יצליחו לחיות כאן בצורה רצינית.

ב. בגלות יהודי הוא פחדן.

- ספר *יחזקאל* – הגאולה היא קודם כל חזרת עם ישראל לארץ. ואחר כך טיהור הלב- חזרה בתשובה.
- *מסכת סנהדרין* – ר' אבא אומר שכשארץ ישראל נותנת פירותיה בעין יפה זה סימן ברור לגאולה.

שאלות:

ד. האם מותר לבנות את ארץ ישראל לפני ביאת המשיח?

- **הרש"ה, קונטרס 'ואצין אבית ה' – ה' רוצה שנהיה בגלות, ולכן אסור לבנות את ארץ ישראל עד שהמשיח יבוא.**
ליהודי יש נפש נכנעת, וזה לא מתאים לו להתחיל לנסות להיות עצמאי. ובכלל כל המטרה של הרצל – זה לגרום למרידה דתית.
- **הרב קלוישר, דרישת ציון – זו טעות לחשוב שהגאולה תבוא בנס. הגאולה תבוא כשהגויים יאפשרו ליהודים לחזור לארץ, והיהודים יבנו את הארץ בעצמם.**
  - צריך לדאוג למערכת כלכלית עצמאית בארץ, משלוש סיבות:
    - ✓ התרומות מחו"ל לא מספיקות.
    - ✓ זה לא מכובד לחיות על תרומות.
    - ✓ אם תהיה חקלאות בארץ נוכל לקיים מצוות התלויות בארץ.

ה. האם הגאולה תלויה בחזרה בתשובה?

• **החפץ חיים (ר' ישראל מאיר מראדין), ציפית לישועה-**

יש כאילו סתירה במקורות: בתורה כתוב שהגאולה תבוא כשעם ישראל יעשה תשובה, ואילו בחז"ל כתוב שהגאולה תבוא כשהמצב הרוחני יהיה קשה (דור של חצופים).

החפץ חיים מסביר שבאמת דור הגאולה יהיה מורכב משתי קבוצות-
א. יהודים כשרים שמוסרים את הנפש על שמירת תורה, ב. פורקי עול.
ובזמן הגאולה שהרבה יהודים מפסיקים לשמור תורה ומצוות, מי שמחזיק בתורה בכל זאת יש לו מאמץ נפשי יותר גדול (כי יש יותר יצה"ר 'לחזור בשאלה').

ולכן באמת אין סתירה בין התורה לחז"ל- החוצפה והכפירה שחז"ל מתארים גורמים לשמירת תורה חזקה יותר אצל היהודים הכשרים. ולכן צריך להאמין שה' יקרב את הגאולה, גם בזכות המאמץ של היהודים הכשרים, וגם כדי לעצור את הכפירה והחוצפה שלא תתפשט על עוד יהודים.

1. היחס למדינת ישראל.

- **מסכת סנהדרין** – שלוש שבועות השביע הקב"ה: את ישראל: א. שלא ימרדו באומות ב. שלא יעלו בחומה (כלומר שלא יחזרו לארץ בכח). ג. את הגויים: שלא ישעבדו את עם ישראל יותר מדי.

תירוצים:

- א.** קיבלנו רשות מהגויים בהצהרת בלפור.
- ב.** יש סימנים שמראים שהגיע זמן הגאולה: התעוררות הלבבות לשוב לארץ, ופריחת הארץ. ולכן זה לא נקרא שאנחנו עוברים על השבועה.
- ג.** הגמרא אינה הלכה אלא דברי אגדה, ולא נפסקה להלכה לא ברמב"ם ולא בשולחן ערוך.
- ד.** לאחר שהגויים עברו על השבועה שלהם ועשו לנו שואה, גם לנו מותר מותר לעבור על השבועה. (לא מופיע בספר)

- **הרב יואל טייטלבוים, ויואל משה** – הקמת מדינת ישראל היא מרידה נגד השבועה שלא לחזור לארץ בכח, ואסור לחזור לארץ לפני ביאת המשיח. וחזן מזה שהמדינה היא של כופרים ורשעים.

- **הרב שק** – (אין איסור להקים מדינה אבל-) מדינת ישראל גורמת לעבירות חמורות מאוד, כי כעת העבירות הם בציבור ולא של יחידים, ולכן בפועל במדינה יש מרד קיבוצי במלכות שמים.

- **הרבי מלאוביץ** – מדינת ישראל היתה יכולה להיות קידוש ה' גדול, אבל הציונות בחרה שהמדינה לא תהיה קשורה לקב"ה, ולכן מדינת ישראל היא לא התחלת הגאולה, ויהודים שעולים לארץ זה לא קיבוץ גלויות, והדבר היחיד שטוב במדינה היא זה שהמדינה מצילה נפשות.

- **הראי"ה קוק, חלון האולה** – סימני הגאולה הם פריחת הארץ, וחזרת היהודים לארץ, ואם זה מתקיים אז זו התחלת הגאולה. הציונות החילונית בונה את הארץ מבחינה חומרית, והיא יותר טובה בזה מאשר החרדים. ואחר כך יגיע הזמן לקדש את הבניין החומרי. ומוכרחים גם את הצד החומרי וגם את הצד הרוחני.

- **הראי"ה קוק אורות הקודש** – מדינה רגילה לא גורמת אושר אמיתי לאדם, כי היא כמו כל חברה מסחרית שהמטרה שלה היא לגרום רווח לאנשים שהקימו אותה, אבל אין לה ערך מוסרי שנותן משמעות למי שחי בה (אפשר לוותר עליה אם יש דרך אחרת להרוויח). אבל מדינת ישראל נותנת אושר, כי שהיא יסוד כסא ה' בעולם. מדינת ישראל היא הדרך שבה הקב"ה מקדש את שמו בעולם, גם אם לא רואים זאת באופן גלוי.

- **הרצ"ה קוק, אנתיות ישראל** – הגאולה באה דווקא באופן איטי, ודווקא באופן שיש בו כשלונות ונפילות, וזה מחייב אותנו להתחזקות, כדי שנהיה שותפים עם הקב"ה בתהליך הגאולה.

- **הרב סולובייצ'יק, קול דודי דופק** – (נכתב בשנים הראשונות לאחר הקמת המדינה) הקב"ה 'דופק על הדלת' של עם ישראל לפחות שש פעמים בזמן הקמת המדינה, ואנחנו צריכים להבין שהקב"ה מעורר אותנו לגאולה.

מה הכוונה 'דפיקה על הדלת'?- כשאנו רואים שינוי מהותי ביחס לעם ישראל, ואנו מבינים שהשינוי נגרם על ידי הקב"ה, אז אנו מבינים שהקב"ה דופק על הדלת, והשינוי אינו מקרה טבעי. ויותר מכך, צריך לדעת לראות שיש כאן שינוי, ולא לחשוב שלא השתנה כלום (כלומר- עיקר המטרה של הרב סולוביצ'יק היא לומר ליהודים לא להישאר אדישים מול המאורעות בשנות השואה ותקומת המדינה)

- ✓ **דפיקה א-** הסכמה נדירה בין אמריקה ורוסיה על הקמת המדינה.
- ✓ **דפיקה ב-** חוסר ההסכמה של הערבים לתכנית החלוקה, והנצחון במלחמת העצמאות, של צבא קטן ולא מאומן מול 7 צבאות סדירים.
- ✓ **דפיקה ג-** הנוצרים מוכרחים להודות שעם ישראל שולט במקומות הקדושים, וזה נגד האמונה הנוצרית שהקב"ה מאס בעם ישראל.
- ✓ **דפיקה ד-** הרבה יהודים באמריקה ששכחו שהם יהודים, פתאום צריכים לבחון מחדש את היחס שלהם לעם ישראל, בגלל שיש להם רק שתי אפשרויות: או להיות בעד מדינת ישראל, או להצהיר שאין להם קשר אליה.
- ✓ **דפיקה ה-** דם יהודי אינו הפקר. הגויים יודעים שהם צריכים לשלם מחיר על הריגת יהודים.
- ✓ **דפיקה ו-** ליהודים יש לאן לברוח- לארץ ישראל.

החיים והמוות

א. היחס בין עולם הזה ועולם הבא:

- **ריה"ל, ספר הכוונות – ריה"ל** מתמודד עם השאלה- למה היהדות לא מתארת הרבה מה יש בעולם הבא ואילו בדתות אחרות (לדוגמא האסלאם) מתארים ממש מה יש שם. התשובה של ריה"ל היא שאת היהדות מעניין מה שאפשר לראות בעולם הזה. **ביהדות המטרה היא לחיות על קידוש ה' ולהדבק בקב"ה בעולם הזה, ולא למות כדי להגיע לעולם הבא. העולם הבא הוא המשך של הדבקות בקב"ה בעולם הזה** (זה לא אומר שהשכר בעולם הזה יותר גדול מהשכר בעולם הבא, זה רק אומר שבעולם הזה לא מעניין אותנו כל כך מה יהיה בעולם הבא).
- היהדות שואפת לראות את השכר בעולם הזה- לראות שכינה במקדש, וממילא אפשר גם להאמין שיש שכר בעולם הבא, אבל הדתות האחרות לא מבטיחות שום שכר או התגלות בעולם הזה, אלא רק לאחר המוות, ואין סיבה להאמין בזה.

ריה"ל משתמש במשל-

שיירה במדבר ששולחת שליח להודו כדי שיראה מה יש שם ויבדוק אם כדאי לעבוד את מלך הודו, והשליח חוזר ומדריך את כל מי שרוצה להצטרף לעבודה ולרווח שיש בהתקרבות למלך הודו. הנמשל- עם ישראל שולח את משה לשמים כדי להתדבק בקב"ה, ומשה חוזר ומדריך את העם כדי שכל מי שרוצה יוכל לזכות לקבל נבואה.

בסוף דבריו ריה"ל מביא מקורות שבהם מדובר על עולם הבא ביהדות:

- ✓ פסוק בקהלת: "...והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה."
- ✓ בקשת בלעם: "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו" כלומר- שיזכה לעולם הבא.
- ✓ בעלת האוב שהעלתה את הנשמה של שמואל. (אבל אסור לעשות זאת)
- ✓ התפילה בבוקר: "נשמה שנתת בי טהורה היא... ואתה עתיד לטלה ממני, ולהחזירה בי לעתיד לבוא"
- ✓ גן עדן וגהנום הם מקומות המוזכרים בתנ"ך.

שאלות:

1. לפי ריה"ל האם עולם הבא מוזכר ביהדות? דייק.
2. לפי ריה"ל, מהו ההבדל בין השכר המובטח בתורה, לשכר המובטח בדתות אחרות.
3. הסבר את המשל על מלך הודו, ואת הנמשל.

ב. מהו העולם הבא?

- **ראמח"ל, דרך ה' – המטרה של העולם היא שהאדם יזכה לקרבת אלוהים כמו שהוא- נשמה בגוף, וזה יהיה לאחר תחיית המתים.**

הרמח"ל מסביר שהחטא של אדם הראשון גרם לשינוי מהותי במהלך העולם: אם אדם הראשון לא היה חוטא הוא היה זוכה לחיות לעד וליהנות מקרבה לקב"ה.

לאחר החטא אין אפשרות לזכות לקרבת אלוקים בגוף, אלא צריך קודם לחזור למצב שהיה לפני החטא. וכדי שזה יקרה צריך לעבור תהליך של מוות, שבו: הגוף מקבל את העונש שמגיע לו ועובר בניה מחדש כדי שיהיה ראוי לקרבת אלוקים, והנשמה מקבלת קצת מהשכר שהיא תקבל לאחר תחיית המתים כשתהיה שוב בגוף, וגם היא מקבלת שוב את הכח שלה בלי שהגוף יעכב אותה (מדברי הרמח"ל נראה שעונש יש רק לגוף ולא לנשמה- כלומר לנפש ולא לנשמה).

לעתיד לבוא בתחיית המתים הנשמה תחזור לגוף, והגוף לא ימנע מהנשמה להאיר, ואז האדם יוכל לזכות למה שהיה ראוי לאדם הראשון, בין השאר- חיי נצח.

- **ראמ"ט, הלכות תשובה – השכר האמיתי הוא רק בעולם הנשמות, ולכן גם לאחר תחיית המתים שוב ימותו.**

✓ **הלכה א-** שני לימודים מהתורה על כך שהשכר והעונש הם רק בעולם הבא:
א. "למען ייטב לך והארכת ימים"- בעולם שכולו טוב ובעולם שכולו ארוך.
ב. "הכרת תיכרת הנפש ההיא"- 'הכרת' בעולם הזה, 'תיכרת' לעולם הבא.

✓ **הלכה ב-** השכר בעולם הבא אינו גשמי, כיון שאין שם גוף, אלא הגברת הדעת שהאדם השיג בעולם הזה. (וכל מה שחז"ל אמרו על האוכל בעולם הבא זה רק משל. כוונת חז"ל שהצדיקים יושבים ועטרתיהם בראשיהם, היא שכל צדיק נהנה לפי מה שהצליח ללמוד בראש בעולם הזה)

✓ **הלכה ג-** השכר הרוחני הוא השכר האמיתי שאין דבר יותר טוב ממנו,

(הלכות ד,ה- מחוץ לחומר).

✓ **הלכה ו-** הערבים חושבים שהשכר האמיתי הוא לקבל את כל טובות העולם הזה- אוכל ונשים וכדו', אבל באמת כל אלו שייכים לגוף, ובעולם הבא אין גוף, אז אין בזה שום טובה. אבל אין לנו אפשרות להבין מהי טובה שאינה שייכת לגוף.

✓ **הלכה ז-** העולם הבא זה לא ימות המשיח, אלא בעולם הנשמות לאחר ששוב ימותו כדי לקבל שכר רוחני. המטרה של ימות המשיח הם שיהיה זמן שאין בו צרות כדי שהאדם יוכל ללמוד תורה וחכמה בנחת, ולזכות ליותר שכר בעולם הבא.

שאלות:

4. לפי רמח"ל, מתי נתחדש המוות, ומה הצורך בו?
5. תאר את התהליך שעובר על הגוף והנשמה בזמן המוות.
6. א. מה המחלוקת בין הרמח"ל והרמב"ם לגבי השכר המובטח לצדיק?
 ב. מה המשמעות של מחלוקת זו לגבי זמן תחיית המתים?

ג. הפחד מהמוות

- **הראי"ה קוק, אורות הקודש** – הדרך להתמודד עם הפחד מהמוות היא תשובה. מציאת ערך אמיתי לחיים, ערך שיכול להתקיים גם לאחר המוות.

הפחד מהמוות נובע מכך שבאדם שקוע בחיי הגוף, ולא מסוגל לדמיין שיש דברים יותר נעלים מחיי הגוף, ולכן הוא מפחד מהמוות כי במוות אין חיי גוף. יש שני דרכים להתמודד עם הפחד הזה:

א. תיקון המוסר של החיים, שבכך האדם רואה את הערך האמיתי של החיים, לא רק את החיים שבגוף, וזה מאפשר להאמין בחיים שלאחר המוות, וממילא לא לפחד מהמוות.

ב. בניין האומה – האדם שמח בכך שהאומה בנויה למרות שהוא כבר לא יהיה חי. אבל דרך זו פחות מוצלחת מהדרך של תיקון המוסר, כי האדם עדיין חושב על כך שהוא כבר לא זוכה להיות חלק מהחיים.

שאלות:

7. לפי הרב קוק, מה הן התרופות האמיתיות, שבעזרתן העולם משתחרר מיראת המוות?